

<https://doi.org/10.21784/ZC.2022.025>

Małgorzata Wójtowicz-Wierzbicka
Akademia Ignatianum w Krakowie,
Muzeum im. Władysława Orkana w Rabce-Zdroju

Wyzwania i konteksty edukacji w muzeum – kilka uwag na marginesie działalności Muzeum im. Władysława Orkana w Rabce-Zdroju

**Challenges and contexts of the pedagogue's work in the
museum – a few remarks on the margins of the activity
of the Władysław Orkan Museum in Rabka-Zdrój**

Streszczenie. Głównym celem działania muzeum jest zapewnienie możliwości rozwoju człowieka i jego zakorzenienia w świecie, budowanie poczucia tożsamości lokalnej i indywidualnej, a nade wszystko kreowanie poczucia wspólnoty. Muzeum regionalne, etnograficzne bada, archiwizuje i ukazuje całokształt kultury człowieka, jego światopogląd, wytwory materialne, wierzenia, wreszcie jego otoczenie. Muzealny przekaz jest źródłem poznania, rozumienia procesów, współczesnego świata, poprzez pryzmat dziedzictwa przeszłych pokoleń. Muzea są miejscami gdzie widz zdobywa nowe kompetencje. Przekaz muzealny odzwierciedla doświadczenie człowieka zawarte w artefaktach przeszłości. Poprzez tworzoną narrację wpływa na odbiorcę – powoduje rozwój w sferze poznawczej w zakresie pamięci, myślenia krytycznego, abstrakcyjnego, twórczego skupiania uwagi mimowolnej i dowolnej. Wreszcie muzeum oddziałuje społecznie i środowiskowo. Wymóg realizacji edukacji całożyciowej jest wpisany we współczesną misję muzeów, które obecnie stają się miejscem spędzania czasu całych rodzin. Ten widoczny trend daje możliwość rozwoju działań edukacyjnych, które mogłyby być atrakcyjne dla takiej grupy odbiorców (rodzinne warsztaty) tak aby zarówno dorośli jak i dzieci w jednym czasie znaleźli odpowiednie dla siebie treści.

Słowa kluczowe: edukacja muzealna, pedagogika muzealna, etnopedagogika

Abstract. The main goal of the museum is to ensure the possibility of human development and its rooting in the world, building a sense of local and individual identity, and above all, creating a sense of community. The regional, ethnographic

museum studies, archives and shows the entirety of human culture, his worldview, material products, beliefs, and finally his surroundings. The museum message is a source of knowledge, understanding of the processes of the contemporary world through the prism of the heritage of past generations. Museums are places where viewers gain new competences. The museum's message reflects the human experience contained in the artifacts of the past. Through the created narrative, it influences the recipient – it causes development in the cognitive sphere in the field of memory, critical and abstract thinking, and creative focusing of involuntary and free attention. Finally, the museum has a social and environmental impact. The requirement of lifelong education is inscribed in the contemporary mission of museums, which today become places where entire families spend their time. This visible trend makes it possible to develop educational activities that could be attractive to such a group of recipients (family workshops) so that both adults and children can find content that is right for them at the same time.

Keywords: museum education, museum pedagogy, ethnopedagogy

Muzea jako instytucje edukacyjne

Od początków XIX wieku muzea są instytucjami edukacyjnymi. Pierwsze działania edukacyjne, z perspektywy późniejszych teorii, oceniane były jednak jako dość przypadkowe (Hein, 2010 s. 62). Muzea przebyły w tym czasie długą drogę od pierwszych działań edukacyjnych, w tradycyjnie rozumianym muzeum jako *templum*, by dotrzeć do konstruktywistycznych metod nauczania i budować współczesne muzeum rozumiane jako *forum* (Gołaszewski, 1994, s. 18) (wpisujące się w potrzeby nowoczesnych społeczeństw). Nowożytne muzea pretendujące dziś do roli ośrodków wymiany myśli, miejsca spotkań, toczenia dialogu przechodzą od lat wewnętrzną reformę skupioną na nowych formach wyrazu. Edukacja w muzeach może odbywać się na wielu poziomach. Jej przedmiotem jest człowiek wraz z jego kulturą w ujęciu holistycznym. Można śmiało zatem powiedzieć, że muzea są antropocentrycznymi „świątyniami” pedagogiki kultury, które za cel stawiają sobie „kształcenie osobowości człowieka poprzez dobra (wartości) kultury” (*Nowa encyklopedia powszechna PWN*). Jak zapisano w Kodeksie Etyki ICOM (International Council of Museums – Międzynarodowa Rada Muzeów): „Muzea przyczyniają się do poznawania, rozumienia

i promowania dziedzictwa naturalnego i kulturalnego. Na muzeach spoczywa ważny obowiązek rozwijania działalności edukacyjnej oraz przyciągania coraz szerszej publiczności spośród społeczeństwa, społeczności lokalnych i grup, którym służą. Współdziałanie ze społeczeństwem i promowanie jego dziedzictwa jest nieodłącznym elementem funkcji edukacyjnej muzeum.” Edukacja muzealna jest elementem misji jednostek muzealnych niemal równorzędnym z ich głównym celem jakim jest „gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym” (Dz. u. 5 nr 24, ustawa o muzeach z dn. 21 listopada 2016, Artykuł 1 i 2). Realizacja celów edukacyjnych muzeów przebiega zwykle dwutorowo zarówno poprzez tworzenie narracji ekspozycji, publikacji wydawnictw tematycznych jak i w kontakcie bezpośrednim z odbiorcą – poprzez działania eventowe, oraz pracę przewodników i edukatorów muzealnych. Oficjalnie muzea prowadzą działalność edukacyjną skierowaną głównie do grup zorganizowanych dzieci i młodzieży, która stała się podstawową działalnością generującą dochód. Muzea organizują: lekcje muzealne, warsztaty plastyczne, warsztaty antropologiczne, prelekcje i wykłady otwarte, a także akcje społeczne (m.in. Noc Muzeów). „W 2020 r. zorganizowały 48,9 tys. imprez i zajęć, w których uczestniczyło 7,1 mln osób (w 2019 r. odpowiednio 155,3 tys.i 8 mln). Najwięcej zorganizowano lekcji muzealnych – 28,4 tys. (w 2019 r. – 80,9 tys.)”¹ (Raport GUS: Kultura 2020 – <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura> dostęp z dnia 28.04.2022).

Pozyskiwane corocznie statystyki muzealne podobnie jak i badania edukacji w muzeach w Polsce prowadzone są zbiorczo bez podziału muzeów na kategorie (muzea techniki, sztuki, przyrodnicze, historyczne, etnograficzne). Ta tendencja do unifikacji muzeów widoczna jest w całej dziedzinie muzeologii. Najważniejszą publikacją dot. edukacji muzealnej na gruncie polskim jest:

¹ Dane drastycznie zmieniły się pod wpływem pandemii, która czasowo zamknęła muzea dla zwiedzających, co wymusiło poszukiwanie nowych kanałów dotarcia do odbiorcy i przeniesienie aktywności muzeów do Internetu, co znacząco wpłynęło na zwiększenie liczby uczestników, do których docierała oferta muzealna.

Edukacja muzealna w Polsce. Sytuacja, kontekst, perspektywy rozwoju. Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce, red. M. Szelaąg, 2012 która zawiera badania sondażowe na bazie 446 placówek muzeów sztuki, etnografii, historii i centrów sztuki współczesnej. Ponadto przebadano 217 placówek przeprowadzając wywiady z pracownikami zajmującymi się działaniami edukacyjnymi. Co istotne za działania edukacyjne przyjęto wyłącznie obszary aktywności merytorycznej prowadzone z intencją edukacyjną – zawężając tym samym pole badawcze do lekcji i warsztatów edukacyjnych, pomijając oddziaływanie edukacyjne wystaw czy samych obiektów.

Muzea regionalne

Edukacyjne właściwości warsztatów, lekcji muzealnych, eventów, narracja wystaw są źródłem poznania i interpretowania przejawów kultury człowieka. Kształcenie ma w tym miejscu charakter pozaformalny, gdzie na podstawie zasobów kultury (muzealia, zbiory, kolekcje) muzealnik, edukator, pedagog, kurator tworzy program edukacyjny. W muzeach ukierunkowanych etnograficznie do głosu dochodzi etnopedagogika szczególnie zainteresowana procesem kształtowania się tożsamości człowieka także w nurcie tradycji i kultury regionalnej, kultury narodowej, państwowej, oraz aktywności w obrębie dialogu kulturowego i cywilizacyjnego (Nikitorowicz, 2012, s. 10). To czym szczególnie odróżnia się muzeum etnograficzne od pozostałych muzeów jest specyfika etnograficznych kolekcji. W przeważającej części stanowią je wytwory materialne – przedmioty codziennego użytku, z najbliższego otoczenia człowieka (potrzebne mu do codziennego życia). Przedmioty podobne tym dzisiejszym, którymi się otaczamy, których bagaż nosimy ze sobą, przechowujemy, skrupulatnie pomnażamy. Przedmioty te wraz z upływem czasu nabierają wartości historycznej, wraz z wypieraniem ich przez nowe zdobycze technologiczne. To wtedy stają się użyteczne dla muzeów – ulegają muzealizacji, która „jest procesem obejmującym instytucjonalną ochroną wszelkie obiekty i zjawiska czyniąc z nich przedmioty wystawione do oglądania...” (Muzeum sztuki, 2005 s. 12). Muzealia etnograficzne są wybierane w sposób związany głównie

z ich funkcjonalnością oraz tym jakie miały znaczenie w codziennym mikrokosmosie wiejskiego domu. Natomiast w muzeach sztuki, muzeach narodowych itp. gromadzi się obiekty związane z ich estetycznym ładunkiem kulturowym, ludzką potrzebą piękna, a co za tym idzie potrzebą utrwalenia i przekształcania rzeczywistości. Ta szczególna różnica w postrzeganiu kolekcji muzeów sprawia, że widoczna staje się potrzeba rozdzielenia sfer badawczych i statystycznych. Powinny one podlegać osobnym badaniom i refleksjom gdyż przedmiot, o którym opowiadają jest zgoła inny. Unifikacja badawcza sprawia, że wiele danych, które mogłyby być znaczące ulegają zatarciu.

Muzea regionalne realizują misję upowszechniania wiedzy o regionie, „wiedzy o małej ojczyźnie“, realizują założenia edukacji regionalnej. Muzea etnograficzne, skanseny i muzea regionalne mogą i z powodzeniem realizują założenia etnopedagogiki. W swoich działaniach odwołują się do dawnych sposobów przekazywania wiedzy, która transmitowana jest kolektywnie za sprawą depozytariuszy kultury ludowej wywodzących się ze starszego pokolenia – spotkania folklorotwórcze przy dawnych zajęciach czasu wolnego, spotkania w typie mistrz-uczeń, pokazy rzemiosła, pokazy pracy w gospodarstwie, rekonstrukcje obrzędów i dawnych zwyczajów. Dominującym jest przekaz ustny wiedzy, a co charakterystyczne dominuje język naturalny (w tym gwara). Potencjałem drzemącym w muzeach jest ich kolekcja pod postacią materialnego i niematerialnego dziedzictwa kultury, wokół którego buduje się narrację o przeszłości. Muzea regionalne opowiadają o ludziach i czasach ważnych dla „tubylczych” społeczności, kolekcjonują przejawy aktywności autochtonów oraz przedmioty miejscowe, które „uczestniczyły w społecznym życiu lokalnej społeczności” (McDonald S., 2021, s. 231), wreszcie badają i nadają znaczenie rodzimym kontekstom, podając je przy tym muzealizacji. (McDonald S., 2021, s. 210) „Zanurzone” w teren placówki szukają nowych dróg budowania trwałych relacji ze społecznością lokalną poprzez realizowanie projektów i programów edukacyjnych skupionych na regionalnym dziedzictwie.

Niewielkie regionalne muzea z powodzeniem wdrażają również nowoczesne rozwiązania założeń nowej muzeologii (konstruktywistyczne podejście do muzeów, wciąganie widza w dialog).

Etnopedagogika muzeum etnograficznego, regionalnego

Muzeum regionalne, etnograficzne bada, archiwizuje i ukazuje całość kultury człowieka, jego światopogląd, wytwory materialne, wierzenia, wreszcie jego otoczenie. Muzealny przekaz jest źródłem poznania, rozumienia procesów, współczesnego świata, poprzez pryzmat dziedzictwa przeszłych pokoleń. To tutaj widz może zdobywać nowe kompetencje. Podstawową jest umiejętność czytania kultury np. dostrzegania determinantów życia ludzkiego, historyczno-społecznych uwarunkowań, postrzegania człowieka kształtującego i zmieniającego swoje otoczenie. Przekaz muzealny odzwierciedla doświadczenie człowieka zawarte w artefaktach przeszłości. Poprzez tworzoną narrację wpływa na odbiorcę – powoduje rozwój w sferze poznawczej w zakresie pamięci, myślenia krytycznego, abstrakcyjnego, twórczego skupiania uwagi mimowolnej i dowolnej. Wreszcie muzeum oddziałuje społecznie i środowiskowo.

Muzea etnograficzne, regionalne powstające w okresie międzywojennym pomyślane były jako placówki gromadzące przejawy kultury chłopskiej w szerszym kontekście regionalnym a nawet przyrodniczym.

W latach 20. XX w. po odzyskaniu niepodległości, kiedy „wybuchła Polska” i cały kraj fetował niepodległość i polskość rozpoczął się ruch regionalistyczny, rozwijający się silnie wśród wielkomiejskiej inteligencji, która dostrzegła potrzebę zachowania odrębności kulturowych regionów. Podstawą ku temu miały być zakrojone na szeroką skalę studia krajoznawcze, których wyniki publikowano w „Ziemi” i „Wierchach”. Wydany został także – nazywany ewangelią regionalizmu – czwarty rocznik „Nauki Polskiej” z artykułami wybitnych uczonych, którzy wskazywali jak na prowincji powinien działać ksiądz, aptekarz, prawnik, agronom, oraz nauczyciele różnych specjalności. Jak pisał Jan Bujak „podstawowym dążeniem regionalizmu było gromadzenie materiałów ludoznawczych i etnograficznych, badanie i pielęgnowanie zwyczajów i obrzędów oraz języka miejscowego, a także wszystkich tych cech kulturowych, które w jakikolwiek bądź sposób świadczyły o odrębności danego regionu” (Bujak 1971: 92).

Ważnymi artykułami były: *Ludoznawstwo na prowincji* – Jana St. Bystronia i *Muzea prowincjonalne* – Mieczysława Tretera. Na kanwie tych artykułów powstała idea muzeum regionalnego, która rozpałała wiele umysłów w różnych częściach kraju.

Pedagog-muzealnik

Głównym celem działania muzeum jest zapewnienie możliwości rozwoju człowieka i jego zakorzenienia w świecie, kreowanie poczucia wspólnoty, a nade wszystko budowanie poczucia tożsamości lokalnej i indywidualnej. Koncepcja tożsamości regionalnej Marka Szczepańskiego, wskazuje, że jest ona szczególnym przypadkiem „tożsamości społecznej i kulturowej zarazem opartej na tradycji regionalnej, odnoszącej się do wyraźnie zdefiniowanego i delimitowanego terytorium, regionu, jego specyficznych cech społecznych, kulturowych (symbolicznych), gospodarczych czy nawet topograficznych, wyróżniających go spośród innych” (Szczepański, 1999, s. 8) Muzea mogą zapewniać indywidualną identyfikację z regionem, poczucie przynależności, swojskości ale i wyobcowania, wreszcie świadomość dziedzictwa kulturowego i historycznego, stają się wedle niego „regionalnym uniwersum symbolicznym”. Nad owym lokalnym uniwersum czuwa niezmiennie muzeum regionalne. To jaki kierunek obierze w strategiach wystawienniczych, na jaki aspekt położy nacisk w badaniach terenowych czy strategii kolekcjonerskiej zależne jest w głównej mierze od wizji rozwoju placówki muzealnej i działań kadry merytorycznej.

Aby mówić o sensie bycia pedagogiem w muzeum trzeba zapytać o ogólny sens edukacji muzealnej, który skryty bywa pod określeniem upowszechniania wiedzy o kulturze. Pod tym enigmatycznym hasłem zawiera się cała złożoność procesów i ról jakie pełnią wszystkie strony obecne w muzeach. Pedagog towarzyszy tutaj w zdobywaniu wiedzy, zrozumieniu, stwarza przestrzeń dialogu z odbiorcą, ułatwia mu dostęp do wiedzy. Na podstawie zinterpretowanego dziedzictwa tworzy teksty popularyzujące wiedzę. Przekazuje przy tym kody kulturowe jakimi należy odczytać tekst muzealny (ukazuje kontekst kulturowy: archetypy, mity, światopogląd). Ale skąd mieć pewność, że stworzony tekst jest jedynym możliwym i słusznym odczytaniem dziedzictwa?

i czy akurat ten obraz dotrze do odbiorcy, będzie odpowiedni i czytelny. Biorąc pod uwagę fakt, że nie znamy potencjalnych odbiorców tekstu muzealnego musielibyśmy tworzyć teksty odpowiednie dla każdego. Czy to jest wogóle możliwe? I jak się do tego ma misja edukacyjna muzealnych ekspozycji? Ponadto jak podkreślał Philip Wright typowy zwiedzający po prostu nie istnieje, tak samo jak nie istnieją przeciętne oczekiwania widza. (Wright, 2006, s. 119).

Pedagog w małym regionalnym muzeum jest niejednokrotnie także jednosobowo autorem wystaw, lekcji muzealnych, ścieżek zwiedzania, badaczem kultury, publicystą, menagerem itd. Rola ta zmienia się w zależności od bieżących potrzeb. Taki stan rzeczy może posiadać również pozytywne strony. Jedną z nich może być nieograniczony dostęp do wszystkich pól badawczych muzealnictwa jako takiego. Na przykładzie własnych doświadczeń spróbuję przeanalizować konteksty w jakich regionalne muzeum podejmuje się praktyk edukacyjnych. Interesuje mnie przy tym jaka jest rola edukatora/pedagoga w tych działaniach i jaki jest sens bycia pedagogiem w muzeum? Badania mają charakter autorefleksji i obserwacji uczestniczącej autorki.

Edukacja z jaką mamy do czynienia w muzeach ma charakter nieformalny. Wyróżnia ją wielokierunkowość procesu oddziaływania, relacje poziome (wspólnotowe) między uczestnikami procesu, oraz brak formalnego uznania zdobytej wiedzy i kompetencji (Kurzępa, 2005, s.48). Cechy te wzmocnione są faktem, że do muzeum uczęszcza się również w celach rozrywkowych, aby odpocząć w muzealnych wnętrzach po trudach dnia codziennego. Niekiedy wizyta w muzeum wymuszona jest bardziej prozaicznymi faktami jakimi jest brzydka pogoda podczas urlopu, która zmusza turystę do szukania alternatywnych form aktywności. Stąd zupełnie różna jest specyfika odbiorców działań edukacyjnych w muzeum. Pedagog w muzeum uczy się rozumienia ludzi, wyczula się na ich potrzeby. Uczy się być wrażliwym i uważnym obserwatorem swoich odbiorców, wyczuwać znużenie, zaciekawienie. Musi sprawnie dobrać treści tak, aby odbiorcy mogli nadażać za wywoдем. Jego rolą jest wciąganie zwiedzających do rozmowy, odwoływanie się do rzeczy im znanych tak, aby mogli odnaleźć przeszłość poprzez pryzmat własnych doświadczeń, stworzyć dla siebie nić łączącą przeszłość z teraźniejszością.

Muzeum rozumiane jako tekst przysparza twórcom tych samych problemów jakie przynieść może stworzenie dzieła literackiego. Niejednoznaczność odbioru tego czym jest muzeum dla poszczególnych odbiorców, czego doświadczą oni oglądając wystawę czy uczestnicząc w warsztatach i jakie to doświadczenie będzie miało dla nich znaczenie jest sprawą indywidualną i równie nieprzewidywalną. Ta intrygująca cecha wystawy muzealnej sprawia, że bywa ona rozumiana jako utwór architektoniczno-plastyczny (por. Świecimski, 1976) a nawet jako dzieło sztuki. Nie istnieje bez odbiorcy przekazu. Tutaj adekwatna stawałaby się koncepcja Umberto Eco współtworzenia dzieła sztuki przez odbiorcę, który własny odbiór „wyinterpretował i przeżył i nie koniecznie musi się on pokrywać z intencjami twórcy” (Borusiewicz, 2020, s. 45). Podobnie jest z wystawą, która nosi w sobie wielość znaczeń przez co może być zinterpretowana i doświadczona na wiele sposobów. Kiedy odczytaniu wystawy towarzyszy refleksja i kontemplacja, przynieść mogą bardzo indywidualne doświadczenie. Niekiedy jak w magii kontaktowej widok maszyny do szycia obudzić może dawno zapomniany widok matki, kołowrotek przywoła wspomnienie z dzieciństwa babci siedzącej przy pracy. Ekspozycja etnograficzna niesie ze sobą wielość artefaktów z przeszłości z najbliższego otoczenia ludzi – wiejskiej chałupy. Przedmioty te użyteczne człowiekowi przez wiele lat, czasem nawet pokoleń noszą ślady aktywności człowieka. Muzea prezentują biografię przedmiotów, ale bez narracji przewodnika przedmioty te są wyłącznie nieużywanymi rekwizytami. Dopiero wzięte w dłonie nabierają sensu. Tutaj czytelna staje się rola przewodnika (bądź tekstu) jako łącznika pomiędzy widzem a wystawą. Przedmioty ukazywane w zaplanowanym porządku nabierają znaczenia poprzez narrację – tylko dzięki niej możliwe staje się zrozumienie kontekstu i przesłania autorów wystawy. Pedagog w muzeum w roli przewodnika stwarza pole refleksji i kontemplacji aby muzeum mogło być miejscem „wtajemniczenia” (Michera, 1994, s. 82–84), kiedy złożoność życia, ciężar historyczny dziedzictwa przeszłych pokoleń i powtarzalność losów ludzkich dociera do odbiorcy w pełniej złożoności. Często dzieje się to niezależnie od prowadzonej narracji, albo wręcz kiedy odbiorca ma czas na własną kontemplację wystawy. Niekiedy towarzyszą temu doświadczeniu silne emocje.

Ale czy muzea kierują swoje działania edukacyjne także dla dorosłych odbiorców? Wielowątkowy dyskurs dotyczący edukacji całościowej toczony przez europejskie i polskie środowiska, rozwijający się na kanwie kolejnych publikacji UNESCO i OECD ukazał nową misję stojącą przed muzeami. Owo nowożytne podejście do idei lifelong learning (edukacji całościowej) (Solarczyk-Ambrozik, s. 12–27.) jest bowiem odpowiedzią na potrzeby edukacyjne, w tym potrzeby doskonalenia twórczej aktywności w wielu dziedzinach współczesnych społeczeństw. Rola muzeum czyli owo aktywne pośredniczenie między obiektem a widzem wymusza stosowanie nowych środków wyrazu, mówienia językiem współczesności. E. H. Erikson zauważył, że rozwój jest wynikiem interakcji pomiędzy wewnętrznymi instynktami a zewnętrznymi kulturowymi i społecznymi wymaganiami (Bee, 2004, s. 39.) W tym rozumieniu „edukacja przestaje być aktywnością wyodrębnioną z życia a staje się jego integralną częścią (...)” (Malewski, 2010, s. 58) a proces uczenia się prócz formalnego środowiska szkolnego, rozciągnięty zostaje również na inne sfery życia ludzkiego. Owo pojęcie uczenia się definiował Peter Jarvis jako: „(...) trwającą całe życie kombinację procesów, podczas której cała osoba-ciało (genetyczne, fizyczne, biologiczne i zdolności) oraz umysł (znaczenie, postawy, wartości, emocje, przekonania i zmysły) doświadcza sytuacji społecznych, których treść jest następnie przetwarzana poznawczo, emocjonalnie, praktycznie (lub przez ich dowolną kombinację) i włączana w osobistą biografię osoby, czego wynikiem jest ciągle zmieniająca się (albo coraz bardziej doświadczona) osoba” (Jarvis, 2012, s. 11). Wymóg realizacji edukacji całościowej jest wpisany we współczesną misję muzeów, które współcześnie stają się miejscem spędzania czasu całych rodzin. Ten widoczny trend daje możliwość rozwoju działań edukacyjnych, które mogłyby być atrakcyjne dla takiej grupy odbiorców (rodzinne warsztaty) tak aby zarówno dorośli jak i dzieci w jednym czasie znaleźli odpowiednie dla siebie treści.

Działanie blisko lokalnej społeczności, dla niej i w oparciu o zasoby kulturowe regionu sprawia, że muzea regionalne stają się archiwami społecznymi. Potrzeba zakorzenienia w tutejszości ludzi osadzonych w globalnym świecie jest tak silna, że pojawia się zjawisko z przeciwległego bieguna tradycji wynalezionej, rekonstruowanej, popularyzo-

wanej i podtrzymywanej przez depozytariuszy kultury ludowej (zespoły folklorystyczne, regionaliści), które reanimują niejako kulturę tradycyjną w jej przemijających odsłonach. Wychodzenie poza sztywne ramy budynku, ekspozycji, pozwala uruchomić potencjał twórczy. Owo przełamywanie schematów w naszym Muzeum ma miejsce głównie podczas eventów społecznych kiedy można zrezygnować z utartej formuły lekcji muzealnych, które na codzień do złudzenia przypominają szkolne lekcje.

Wielkie pranie – warsztaty antropologiczne zorganizowane w ramach Europejskiej Nocy Muzeów

Była to impreza plenerowa gdzie edukator występował w roli pomocnika w rozumieniu doświadczenia własnego oraz pomocnika w przekazywaniu wiedzy własnej dorosłych członków grupy. Poprzez odpowiednio przygotowane stanowiska pracy (związane z noszeniem wody, maglowaniem, praniem, wieszaniem prania, składaniem prania, czy też prasowaniem) stworzono dogodne warunki do współdziałania dorosłych z dziećmi w rozwiązywaniu problemów. Tutaj to dorosły dysponuje wiedzą pochodzącą z własnego doświadczenia i pomaga dzieciom w opanowaniu umiejętności. Edukator, pedagog przyjmuje rolę wspierającego obserwatora, który podejmował działanie w momencie zaobserwowania kłopotów w posługiwaniu się narzędziami, służył pomocą i instruował. Uczestnicy mieli możliwość i byli zachęceni do samodzielnego działania. Tego rodzaju przedsięwzięcia cieszą w ostatnim czasie nisląbnacym zainteresowaniem. Dzieci mogły działać samodzielnie, przy wsparciu rodziców a nawet dziadków – którzy znali te czynności z własnego dzieciństwa. W trakcie uczestnictwa w zajęciach częste były sentymentalne dygresje dotyczące tych aktywności w życiu rodzinnym wśród uczestników eventu. Uczestnictwo było dobrowolne, nie wiązało się z ustrukturyzowanym przebiegiem lekcji czy warsztatów, miało formułę luźno rozmieszczonych stanowisk pracy, które dostępne były podczas trwania imprezy plenerowej.

Malowanie na gigaszkle – akcja artystyczna zorganizowana w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa

Projekt zakładał stworzenie nowej artystycznej jakości – na bazie lokalnej tradycji. Malowanie miało wyzwolić poczucie wspólnoty dzieła i dziedzictwa. Udział w przedsięwzięciu miał charakter dobrowolny. Muzealny zespół przygotował szkic, który wspólnie zamalowywali uczestnicy. Byli nimi zwiedzający, przebywający na terenie Muzeum w dniach trwania ogólnopolskiej akcji. Początkowy opór przed wspólnym działaniem – głównie wynikający z obawy popsucia czyjejś pracy a także rozmiarów dzieła (ponad 2 m wysokości) sprawiały, że widoczne było wachanie, nie każdy był gotowy na tą dość zaskakującą aktywność. W ramach tego działania powstał olbrzymi obraz Matki Boskiej Rabczańskiej wzorowanej na motywach regionalnych.

Mural „Malunki muzyczne” – wsparcie dla projektu artystycznego

Głównym celem było wynajdywanie mikrospołeczności i odnajdywanie wspólnotowości osiedla, dzielnicy. Projekt realizowany przez Małgorzatę Charlie Bajkę pochodzącą z Rabki artystkę streetartową. Zakładał stworzenie muralu osadzonego ściśle w kontekście „nieciekawej” przestrzeni lokalnej. Treść muralu wypracowywana została poprzez kwerendy i osnuta na opowieściach lokalnych związanych z tradycją kolędniczą z naszego regionu. Do projektu udało się wciągnąć rodziny i lokalnych artystów, którzy działali wspólnie na rzecz osiedla, na którym powstał mural. Na otwarcie muralu zaproszeni byli sąsiedzi i mieszkańcy najbliższej okolicy, oraz lokalni muzykanci.

Wśród projektów realizujących programy oparte o treści wykraczające poza zbiory muzealne a związane z życiem codziennym był projekt: „Tradycyjne rzemiosło i przemysł wiejski Karpat Polskich” realizowany w ramach jubileuszu 80-lecia Muzeum. W ramach projektu powstała m. in. wystawa czasowa „O Rabczańskich rzemieślnikach” i film „Czego woda nie weźmie i ogień nie spali – rzecz o dawnych rze-

mieślnikach” dokumentujący badania terenowe. Projekt zrealizowany został w 2016 r. i uzyskał dofinansowanie ze środków MKiDN. Badania terenowe przeprowadzone w okolicy Rabki uruchomiły środowisko dawnych rabczańskich rzemieślników i ich rodzin, którzy zaangażowani byli w powstanie wystawy czasowej, gromadzenie materiałów i eksponatów do tej wystawy, aktywnie włączali się w poszukiwania ostatnich rzemieślników i dzielili opowieściami ze swojej przeszłości. Mieszkańcy mogli być reprezentowani poprzez wskazanie i opowiadanie o postaciach ważnych dla społeczności lokalnej i jej życia codziennego.

Działalność Muzeum im. Władysława Orkana w Rabce-Zdroju w wymiarze edukacyjnym coraz częściej, zgodnie ze światowymi standardami, nastawiona jest na tworzenie relacji, w oparciu o uważność w dostrzeganiu potrzeb lokalnych społeczności, wychodzeniu im naprzeciw, ukazywaniu nowych form bycia razem. (Supeł, 2020, s. 20.) Pedagog w muzeum prowadzi zarówno przedsięwzięcia animacyjne jak i edukacyjne, które w dłuższej perspektywie wzmacniają kompetencje kulturowe odbiorców. Edukator muzealny, przewodnik i kustosz współpracują na linii szkoła-muzeum z nauczycielami szkolnymi w ramach opracowania edukacyjnych zajęć wpisujących się w program nauczania edukacji regionalnej. Należy jedynie żałować, że współpraca ta jest czysto oddolna i nieregulowana systemowymi rozwiązaniami w szkolnictwie.

Bibliografia

- 2004 Bee Helen, *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Zys i S-ka, Poznań.
- 2020 Borusiewicz Mirosław, *Semiotyka muzeum. Rola i znaczenie języka w pragmatyce muzealnej*, muzeologia tom. 21, Warszawa.
- Bujak J., 1971, *Znaczenie regionalizmu i krajoznawstwa dla rozwoju muzeów i zbiorów etnograficznych*, „Zeszyty Naukowe UJ”, Prace Etnograficzne, z. 5, s. 89–107.
- 2012 *Dziedzictwo kulturowo-historyczne regionu. Pedagogika międzykulturowa i etnopedagogika w refleksji metodologicznej*, Akademia Ignatianum Wydawnictwo WAM, Kraków.

- 1994 Gołaszewski T., *Muzeum razy trzy. Esej o edukacji muzealnej młodzieży*, „Po lekcjach. Kwartalnik Nieregularny”.
- 2010 Hein George E., *Edukacja muzealna*, [w:] *Edukacja muzealna. Antologia tłumaczeń*, red. M. Szelaąg, J. Skutnik, Muzeum Narodowe w Poznaniu, s. 62.
- 2012 P. Jarvis, *Osobowe uczenie się: uczenie się w działaniu*, tłum. J. Gulanowski, [w:] *Kultura jako przestrzeń edukacyjna. Współczesne obszary uczenia się osób dorosłych.*, red. W. Jakubowski, Impuls,
- 2015 Karczewski Leszek, *Konstruowanie edukacji. Uwagi po szkoleniu Edukacja w muzeum sztuki współczesnej [w:] ABC edukacji w muzeum. Muzea sztuki współczesnej, rezydencjonalne, wielooddziałowe i interdyscyplinarne. Szkolenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów t. 8, NIMOZ*
- 2018 Kruk Jolanta, *Muzeum jako miejsce uczenia się i doświadczenia. Z inspiracji strukturalnych w dydaktyce Kazimierza Sośnickiego.*, Przegląd Pedagogiczny nr 2.
- 2005 Kurzępa Jacek, *O potrzebie komplementarności w edukacji formalnej i pozaformalnej: aplikacje teoretyczno-praktyczne [w:] Doświadczać uczenia. Materiały konferencyjne. FRSE*, red. Kacznowska J., Warszawa.
- 2010 Malewski Mieczysław, *Od nauczania do uczenia się. O paradygmatycznej zmianie w andragogice*, WN Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- 2021 Mcdonald Sharon, *Krainy pamięci. O dziedzictwie i tożsamości we współczesnej Europie.*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków.
- 1994 Michera Wojciech, *O symbolicznym dotykaniu rzeczywistości*, „Polska Sztuka Ludowa. Konteksty” nr 1–2.
- 2005 *Muzeum sztuki. Antologia*, Horyzonty Nowoczesności t. 42, red. Maria Popczyk, Kraków.
- 2013 Solarczyk-Ambrozik Ewa, *Uczenie się przez całe życie jako rzeczywistość edukacyjna. Dyskurs całożyciowego uczenia się w tle zmian społeczno-ekonomicznych*, w: Ewa Solarczyk-Ambrozik (red.), *Całożyciowe uczenie się. Psychologia i Pedagogika* nr 209.
- 2020 Supeł Robert, *Sąsiedztwo.*, [w:] *Muzeum relacyjne. przed progiem/za progiem.*, Sulejówek
- 1999 Szczepański Marek, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*, [w:] *Badania nad tożsamością regionalną*, red. A. Matczak, Łódź-Ciechanów.
- 2006 Wright Philip, *The Quality of Visitors' Experiences in Art Museum*, [w:] *The New Museology*, red. P. Vergo, London.